

sics de fi S. XII i princ. XIII (Rayn. III, 353), diferència que no ens ha d'estranyar donat el diferent caràcter de cada literatura, i les diferents necessitats i recursos de les respectives filologies nacionals. En tot cas ja l'usa el trobador rossellonès Guillem de Cabestany, en la llengua del qual, com la dels altres nostres, es transparenten els mots catalans a penes disfressats: «aissí cum selh que baixa ·l· *fuelt* / e pren de las flors la gensor, / ai eu chazit en un aut bruelh / sobre totas la belhazor» (ed. Långfors, I, v. 1, *fuoil* var.): «heu les flors estirant la branca per una fulla».

Però des d'antic *fulla* és preferit, quasi amb exclusivitat, per a les vegetals, i *full* per a les translàtiques, més distanciades de la primitiva: paper o altre material de llibre i d'escriptura, i certes varietats de làmina de fusta, de pedra, de pasta, de metall: «hagueren un *full* de paper, e partiren-lo per mig, e de cascun mig feren una tarja a manera de adarga», «vingué embaxada del Soldà a Tirant, de tres embaxadors, e --- hagueren a passar --- lo riu e --- la hu --- pres una canya e posà·y un *full* de paper e alçà alta en senyal que demanava seguretat», Joanot Martorell (Ag. I, 167; II, 110); «la tinta ---; lo *full*: ain blat; la scriptura ---», *Vocab. Cat.-Ale.*, 1502 (§ 1732); «un *full* de paper: philura», OPou (*TbPu.*, 180).

Fins als nostres dies la distinció entre *full* i *fulla* ha seguit mantenint-se vigorosament (fora de la gent castellanitzada, que diu *una fulla de la carta*, o *les fulles d'un llibre*, però a penes hi ha ningú que no digui *girem full* tant en el sentit material com en el figurat); els bons escr. Renaix. no vacillen: «ja és hora de obrir-li, *full* per *full*, i de llegir-li, lo llibre de ses glòries», Verdager (discurs en els *J. Fl.* de 1881, 25); «aquella venedora de la plaça que embolicava les maduixes amb *fulls* d'una edició monumental de les obres de Zorrilla», Coromines (*Presons Im.*, 46, comprovat ja així en l'autògraf); «*Full* de Dietari», títol de l'article diari de Carles Soldevila en els anys 1920-38.

No n'exclou ni els parlars extrems: PzCabr., en el seu vocabulari evissenc, posa junts «*fu*: pliego de papel; *fuya*: hoja». I des d'aquesta acc. es deu haver passat a algunes altres de les aplicacions particulars més figurades: *es fuis de sa penya* men. (Camps Merc., *Folk.* II, 60); d'on probablement *full de llibre* com a terme d'arquitectur, i *full de premsa*, que s'anotava EFonterè en el seu *DOrt.*; *fulls* del safareig d'oli, que *AlcM* recull a Calaceit, i que ja llegim en un doc. de Massalió de 1798: «construir dos *fulls* en el molino aceitero» (glossat «depósitos de oleazas», *Boletín Hi. Geogr. B. Arag.* I, 169); si solien ser dos o més en cada trull d'oli, sens dubte paral·lels, es comprèn millor la comparació amb els fulls d'un lligall o llibre; cf. infra *fullada*.

No crec en l'acc. 'matèria colorant' (*AlcM*, § 6; *PSW* III, 522, § 5, hapax al Carci): No sé si hom ha analitzat bé el doc. més fidedigne: «ella·s llevava / --- / ab cert vermell / --- / morros e celles / s'empeguntava; / quan se n'untava / fastig me feya; / ab por se reya / de rompre·l pint <a a penes gosava riure no fos cas que esbardellés el tibant afit>; / mestre de tint

/ de *full* urxella / no aparella / ni fa més tines», JRoig (*Spill*, 2543); és a dir, 'no aparella més urxella de full, ni en fa més tines' deu tractar-se de les bràctees o fulls d'aquesta planta tintòria per excel·lència (cf. *full d'or* citat infra), de manera que en els dos textos posteriors *full* pot ser abreujament del *full d'urxella*, i així no em sembla que es pugui dir que *full* hagi significat verament 'matèria colorant' ni «blava» (per més que en el doc. de Sòller es parli de «donar blau», però en una frase precedent).

No sé si es pot assegurar que no s'hagi aplicat *fulla* al de paper —hi pot haver hagut fluctuacions¹—; en un inventari de Cervera (de Bg. de Copons, senyor de Llor), en l'any 1423, inclouen «un libret scrit ab pergamí --- comença --- e fineix en la darrera *fulla* ---».² En tot cas és segur que també el femení *fulla* ha rebut accs. translàtiques, en particular la *fulla* de metall, com la *fulla d'or* que hom cita de Jaume I i de textos del S. xv, i la *fulla d'espasa*, sobre la qual s'explica amplament el ban barceloní de 1414 (*DBal.* i *AlcM*), Busa-N. i altres docs. des de 1378. *Fulla de sopa* 'llesqueta prima de pa' (Valls, *AlcM*, § 6); diu J. G. M. que també els venedors de neules alacantins (cast. *barquillos*) en diuen fulles (de pasta), com els de Bilbao (> cast. bilbaí *fulla*, *DECH* II, 974a33). Per a les *fulles* que fa el jugador «d'avantatge» (trampós del tot o no tant), i per al seu derivat *fuller* ['fullero', Sanelo; Escrig 1855], veg. *DECH* II, 973a42-b35: és probable que d'aquí sigui manllevat el cast. *fullero* [1570], amb l'agreujament del matis inevitable en coses d'aquestes, sobretot quan passen a estrangers o forasters malèvols.

Fulla, però, ha estat sempre, ans que tot, el gran mot per a la d'arbre, en la llengua tradicional i d'herència secular, com la de les dites proverbials: «tenint present allò de 'no's mou *fulla* / que Déu no ho vulla'», MrnVayreda (*Sang Nova*, III, ix, 212); o en Verdager: «Mas una nit bramaren la mar y'l tro: de trèmol / com *fulla* en mans del Bòreas, l'Europa trontollà, / y despertada, a punta de dia, al terratrèmol, / d'esglay cruixint-li 'ls ossos, no veyà 'l món germà», *Atl.* (44). No hi ha variants de forma en tot el domini si no són les de fonètica dialectal normal, fins a l'extrem N. del territori: *fólə* a Capcir (Formiguera, 1960), *fúla* al cap de la vall de Cardós (1934), *fuéla* (pl. *fuéles de frèjís*) a Benasc (1965).

Fulla collectiu fou indubtablement el valor inicial de la forma avui femenina: i així ho tenim encara, en part de la fraseologia moderna: «els arbres atapeïts de *fulla*», Massó i Torr. (*Croquis*, 8); «un arbre que no té fruit ni *fulla* ni flor», JoMartorell, cosa que continua Alt Aragó endins: «un fáso de *fuéla*» ('branca amb fullam per als conills, etc.') a la vall de Gistau (1965), i això mateix diuen, «ir a kortár *fóla*», a Echo («parece que no has visto cortar *fóla* verde, que lo te llevarías con los güellos», frase proverbial que diuen a una noia que es mira massa un xicot, 1966).

Valor collectiu que al principi seria l'únic. Així és com es va crear la forma romànica predominant